

Catedra de istoria medicinei a Institutului de medicină din Timișoara
(cond. prof.: A. Stoiacovici)

CONCEPȚIILE LUI JOHANN PETER FRANK ASUPRA APARIȚIEI
ACTIVITĂȚII MEDICALE ȘI A ROLULUI MEDICULUI
ÎN SOCIETATE

A. Stoiacovici, Fl. Atanasescu

Preocupări despre igienă sînt semnalate din cele mai vechi timpuri, primele rudimente datînd încă din orînduirea comunei primitive. În orînduirea sclavagistă unele reguli de igienă sînt chiar legiferate fie sub formă de prescripții religioase, fie sub formă de legi civile. De asemenea se cunosc din această orînduire, instalații igienico-edilitare ca: apaducte, băi, canalizări în special în perioada romană.

În evul mediu domnia absolută a teologiei asupra tuturor științelor precum și disprețul față de corpul omenesc, fac ca preocupările de igienă să fie foarte reduse. Condițiile de insalubritate ale orașelor medievale, înconjurate cu ziduri înalte, cu străzi înguste și curți strimte, precum și marile deplasări de populație, consecințe ale deselor războaie, fac din evul mediu perioada celor mai mari epidemii care au secerat sute de mii de vieți, cauzînd perturbări serioase în viața economică a popoarelor.

Abia în secolul al XVI-lea apar din nou preocupări de igienă, preocupări care se intensifică în special în a doua jumătate a sec. XVIII o dată cu dezvoltarea rapidă a industriei, la început în Anglia apoi în Franța, Germania și alte țări. Dezvoltarea industriei a dus la formarea proletariatului care alături de revendicările economice cere și îmbunătățirea condițiilor sanitare. În timp ce medicina oficială era încă puternic influențată de scolastica medievală, o serie de medici cu vederi mai largi ridică problema necesității organizării de către stat a unui sistem de ocrotire a sănătății arătînd și foloasele ce ar decurge din aceasta.¹⁾

Aceste preocupări primesc denumirea de „medicină de stat“ („Staatsarzneykunde“) care cuprindea două părți distincte: „Poliția medicală“ („Medizinische Polizey“) și „Medicina judiciară“ („Gerichtliche Arzneykunde“). Termenul de medicină de stat a fost prima oară întrebuintat de Daniel în lucrarea sa: „Proiect pentru o bibliotecă a medicinei de stat sau a medicinei judiciare și poliției medicale de la începutul ei pînă în 1784“ („Entwurf einer Bibliothek der Staatsarzneykunde oder der gerichtlichen Medizin und medizinischer Polizey von ihrem Anfang bis auf das Jahr 1784“), apărută la Halle în 1804.²⁾

Dintre precursori merită o mențiune specială Christian Rickmann, profesor la Jena între anii 1769—1772, care în lucrarea sa intitulată: „Despre influența științei medicale asupra binelui statului și cele mai bune mijloace de a salva viața“ („Von dem Einflusse der Arzneywissenschaft auf das Wohl des Staates und den besten Mitteln zur Rettung des Lebens“), apărută în 1771, schițează în linii mari ceea ce Frank a elaborat mai tirziu în toate detaliile.³⁾

Preocupările acestea erau însă sporadice și parțiale. Se simtea necesitatea cule-

1) Istoria medișinii, vol. I. Sub redacția B. D. Petrov, Medghiz, Moscova 1954, p. 163 și 237.

2) J. P. Frank: System einer vollständigen medizinischen Polizey. Vol. VI, partea I, p. 6, Viena 1817.

3) Ernst Giese und Benno von Hagen: „Geschichte der Medizinischen Fakultät der Friedrich Schiller-Universität Jena“, Jena 1958, p. 297.

gerii, sistematizării și a analizei critice a acestui material destul de bogat. Acel care a făcut această muncă uriașă a fost *Johann Peter Frank*.⁴

Johann Peter Frank (1745—1821) a fost profesor de „medicină practică“ la Göttingen, Pavia, Viena și Petersburg, îndeplinind și alte funcții importante. A fost consilier gubernial cezaro-crăiesc la Milano, director al Facultății de medicină și al tuturor spitalelor din Lombardia austriacă și între 1805—1808 rectorul Academiei medico-chirurgicale din Petersburg. A depus o activitate multilaterală în domeniul organizării învățămîntului medical, al organizării colegiilor medicale, în domeniul îmbunătățirii administrației farmaceutice și a luat parte la combaterea de epidemii.

Lucrarea sa care pune bazele igienei moderne, intitulată „Sistemul unei poliții medicale complete“ („System einer vollständigen medizinischen Polizey“) în 6 volume, a apărut între anii 1779—1819. Volumele I și II, cuprind problemele privind căsătoria, îngrijirea gravidelor, lăuzelor și copiilor, inclusiv problemele igienei școlare; tot în acest volum se află și un capitol care se ocupă de gimnastică și sport ca metodă de educație și căiere a organismului. Volumul III tratează despre problemele de igienă ale alimentației, locuinței și îmbrăcăminte; volumul IV conține probleme de medicină judiciară; volumul V, moartea aparentă și înhumarea cadavrelor, iar volumul VI tratează despre arta medicală, instituțiile de învățămînt medical, examinarea și confirmarea acelor care se ocupă cu arta vindecării și cuprinde și un capitol de medicină veterinară.

După cum vedem, în lucrarea lui *Frank*, un spațiu mare este rezervat problemelor referitoare la îngrijirea materno-infantilă și a igienei școlare, nefiind neglijate nici celelalte aspecte privind igiena alimentației, a locuinței, îmbrăcăminte, înhumarea cadavrelor și altele.

Johann Peter Frank este însă și un om de vastă cultură pe care îl preocupă și problemele generale ale științei și practicii medicale.

În capitolul întâi, partea I din volumul VI al lucrării sale, capitol intitulat: „Despre arta vindecării în general și despre influența acesteia asupra binelui statului“ („Von der Heilkunst überhaupt und von derselben Einfluss auf das Wohl des Staates“), el își exprimă părerile lui în problema apariției bolilor, a activității medicale și a medicilor în societatea omenească.

În problema apariției bolilor, *Frank* se situează pe o poziție materialistă atunci cînd își exprimă convingerea că omul este dintre toate ființele animale cel mai expus „nenorocirilor“ fizice și bolilor care au existat de cînd există omenirea.⁵) *Frank* are această părere spre deosebire de concepțiile unor „bărbați emeriți“ (expresia este a lui *Frank*) între care el îl citează pe *Kurt Sprengel*, care în lucrarea sa intitulată: „Încercare a unei istorii pragmatice a medicinei“ („Versuch einer pragmatischen Geschichte der Arzneykunde“) apărută la Halle în 1800, afirmă că majoritatea bolilor interne sînt o urmare a luxului și că în copilăria neamului omenesc au existat numai foarte puține boli interne.

Faptul că diverși călători au găsit la popoarele primitive foarte puțin copii debili, cu malformații sau deformații, nu dovedește, spune *Frank*, inexistența bolilor specifice copilăriei, ci este o urmare a obiceiului de a omorî copiii debili sau puțin viabili, obicei îtilnit atît la vechii germani, la spartani și romani, cît și la diferite triburi indiene din America de Sud.

În paragraful 2 se arată rolul experienței individuale și colective în apariția activității medicale în societatea omenească.

Frank citează pe autorul francez *A. Y. Goguet* (1716—1758) — care în lucrarea sa: „De l'origine des lois, des arts et des sciences et de leur progrès chez

⁴) *M. Neuburger, I. Pagel*: Handbuch der Geschichte der Medizin Jena, 1903, vol. II, p. 103.

⁵) *J. P. Frank, System einer vollständigen medizinischen Polizey*, vol. VI., partea I., cap. 1. pag. 2.

ies anciens peuples", afirmă că *dietetica*, denumire sub care în acel timp se înțelegea totalitatea regulilor cu caracter medical privind alimentația, îmbrăcămintea, regimul de activitate și repaus este bazată pe empirism și este din punct de vedere al apariției istoriei cea mai veche parte a practicii medicale.

În continuare *Frank* arată că pe lângă concepțiile naiv-materialiste în legătură cu unele boli ale omului primitiv, s-au născut și concepțiile fantastice, mistice în legătură cu apariția unor boli și că tagma preoților a acumulat cunoștințe din toate domeniile de activitate inclusiv medicale.

Frank remarcă, că paralel cu această medicină sacerdotală s-a menținut și medicina laică: în Egipt, Asia, Grecia și la evrei bolnavii erau expuși în piețele publice, iar trecătorii, care au suferit de o boală asemănătoare erau solicitați a le da sfaturi cum să se vindece.

Concepții înaintate are *Frank* și în ce privește rolul medicului în societate. În această direcție el acceptă și citează pe *Stoll*,⁶ care susține că prin vindecarea bolnavului nu sînt epuizate obligațiile pe care le are medicul ca slujitor al statului, „... căci una din principalele obligații ale medicului, este aceea de a menține și promova bunăstarea fizică a cetățenilor încredințați lui, de a preveni îmbolnăvirile care pot cuprinde concomitent mai mulți indivizi sau dacă aceasta nu mai este posibil să împiedice răspîndirea bolilor...”⁷)

În altă parte a aceluiași capitol el aduce elogii „sistemului defensiv” în medicină,⁸) denumire sub care el înțelege măsurile de menținere a sănătății și de prevenire a îmbolnăvirilor, adică profilaxia, care după dînsul poate fi „medicală”, dacă măsurile sînt luate direct de către medic și „de stat”, dacă măsurile sînt luate de către autorități la propunerea medicului.

Cu toate că J. P. *Frank* vedea în „poliția sanitară” garanția respectării regulilor de igienă, nu a neglijat nici rolul educației sanitare: „Combaterea prejudecăților celor mai dăunătoare pentru viață și sănătatea poporului este în cea mai mare parte opera medicilor, care mai mult decît alții, au o pregătire naturalist științifică”⁹)

În privința metodei în medicină, *Frank* se declară adeptul observației și experienței împotriva speculațiilor și a predestinației.

Pe *Hippocrat*, *Frank* îl consideră ca un mare geniu, care a eliberat cu curaj medicina de superstiție și de prejudecăți, care a adunat descoperirile făcute pînă la el și care a pus piatra de temelie a unei științe medicale noi.

Cele expuse ni-l prezintă pe *Frank* ca pe un medic cu concepții înaintate care a depus o muncă perseverentă de sistematizare a cunoștințelor de igienă, cunoscute pînă la el și care a recunoscut importanța asumării de către stat a sarcinii de organizare a ocrotirii sănătății cetățenilor săi, aducînd prin aceasta o contribuție importantă la fundamentarea igienei moderne.

Natural că igiena lui *Frank* este încă o igienă bazată pe observație și empirism.

Abia mai tîrziu, prin utilizarea pe scară tot mai largă a statisticii, prin dezvoltarea mare a fizicii, chimiei și a introducerii acestor metode de cercetare și în sfîrșit prin introducerea metodelor bacteriologice și fiziologice, igiena a putut deveni o adevărată știință.

Meritul lui *Johann Peter Frank* nu este micșorat prin această. Aportul adus de el, în cadrul perioadei respective, este unul din cele mai importante pentru evoluția acestei discipline medicale.

⁶) J. P. *Frank*, System einer vollständigen medizinischen Polizey, vol. VI, partea I-a, cap. 1, p. 2.

^{*}) *Maximilian Stoll*, (1742—1788), clinician renumit, profesor la Facultatea de medicină din Viena.

⁷) J. P. *Frank*: op. cit. pag. 71.

⁸) J. P. *Frank*: op. cit. pag. 94.

⁹) J. P. *Frank*: op. cit. pag. 103.